тощо: «Я б спортом зайнявся, щось би вчив, але часу не вистачає».

Дуже невелика частка жінок у громаді працевлаштована. Окрім традиційних поглядів на роль жінки та дотримання цих традицій в умовах українського суспільства, безробіття жінок спричинене незнанням місцевих мов (української та російської). З одного боку, жінки не знають місцевих мов і тому не можуть працевлаштуватися, а, з іншого боку, оскільки жінка традиційно проводить час вдома або з іншими співвітчизниками і практично не контактує з місцевим населенням, вона не може вивчити мову на достатньому для щоденного спілкування та роботи рівні. Отже, ряд факторів вплинув на те, що жінки значно гірше за чоловіків знають місцеві мови:

– жінка займає пасивну порівняно з чоловіком суспільну та сімейну роль, не докладає зусиль, щоб вивчити мову;

– жінка не має мотивації до того, щоб вчити місцеві мови, оскільки не має потреби в спілкуванні з місцевим населенням, тоді як чоловік має мотивацію і потребу знати мову.

Дещо інша ситуація склалася щодо знання місцевих мов серед дітей та молоді. Оскільки діти відвідують українські школи та дошкільні заклади, вони не мають труднощів з вивченням мов, і як основну мову використовують російську, між собою та в сім'ї спілкуються російською. Тоді як їхні батьки та люди, які в дорослому віці приїхали до України, більше користуються для щоденного спілкування в сім'ї та між собою афганськими мовами.

На сьогодні афганська громада міста Києва переживає етап зміни поколінь: з одного боку, є старше покоління, особи, що з часів СРСР жили, вчилися і працювали в Україні, а після розпаду Радянського Союзу залишилися в незалежній Україні, були більш освічені, тому їм було легше інтегруватися в незалежній Україні; багато з них на сьогодні виїхали за кордон або асимілювалися в Україні, таким чином, самі члени громади говорять – особливо стосується тих, які перебувають в Україні давно і набули громадянство, – що зараз вже «не так, як раніше». Інша група – це діти біженців, які досягли робочого віку та віку вступу у ВНЗ: «…стають на ноги… і забезпечують сім'ю». Також є група осіб, що на сьогодні прибувають з Афганістану до України, і відрізняються національною приналежністю, метою приїзду, мотивацією до інтегрованості тощо. Отож, серед членів афганської громади можна умовно виділити такі три групи:

– перше покоління (особи, що жили в Україні за часів існування СРСР);

– друге покоління: діти у афганських сім'ях;

– новоприбулі біженці.

Існує ієрархія в громаді – Комітет і голова громади. Незалежно від ставлення афганців до ієрархічного поділу у громаді в місті Києві, громада, яка існує в Києві довгий період часу, природно, створила внутрішню структуру, розподілила виконання обов'язків між авторитетними людьми серед афганців.

На сьогодні окрема робота з афганською громадою не проводиться, не зважаючи на те, що афганці – найчисельніша група біженців і шукачів притулку, яка (у порівнянні з іншими громадами) зберігає національну ідентичність в умовах іншого суспільства.

Тенденція до зростання мусульманського населення у не мусульманських країнах Європи не має викликати почуття загрози у тубільців. Йдеться про збереження власної ідентичності в умовах глобалізації суспільства. Тому для України, яка обирає курс на Євроінтеграцію, важливо знати про те, яких змін може зазнати етнічний склад населення країни. А також поглиблювати знання про громади таких нетрадиційних для України мігрантів, щоб уникнути поширених негативних стереотипів щодо цієї специфічної групи мігрантів, так званої ісламофобії.

1. *Андрысек О.* Интеграция беженцев в Республике Беларусь, Республике Молдова и Украине / Олдрих Андрысек. – Стратегия действий. – 2008. – 186 с. **2**. Нетрадиційні мігранти у Києві: сім років по тому / За заг. ред. Я. М. Пилинського. – К.: Стилос, 2009. – 280 с. **3**. Статистичні дані по кількості шукачів притулку за 2008–2011: за даними УВКБ ООН. – 12 березня, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unhcr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=316&Itemid=254&lang=uk. **4**. *Kettani H.* 2010 World Muslim Population / Houssain Kettani. – Proceedings of the 8th Hawaii International Conference on Arts and Humanities, Honolulu, Hawaii, January, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pupr.edu/hkettani/papers/HICAH2010.pdf. **5**. *Luptakova M.* Legal and Illegal Migration from Ukraine: An analysis of social and security issues / Marina Luptakova. – International Journal of Criminal Justice Sciences. – Vol. 4(2), 2009. – P. 144–159 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sascv.org/ijcjs/marina.html. **6**. *Ruble B. A.* Kyiv's Troeshchyna: An Emerging International Migrant Neighborhood / Blair A. Ruble // Nationalities Papers. – 2003. – Vol. 31. – No. 2. – P. 139–155.

УДК 007:304:659.3

Віктор Набруско

Інформаційний простір України: загрози національній ідентичності та інформаційному суверенітету*

Стаття присвячена актуальним проблемам мас-медійного ринку в контексті викликів транзитного суспільства, зокрема загроз інформаційному суверенітету та національній ідентичності. Автор зосереджує увагу на питанні модернізації класичної моделі державного управління в частині посилення ролі ЗМК як фактора гармонізації відносин суспільства і влади.

Ключові слова: *свобода слова, національна ідентичність, інформаційний суверенітет, мас-медійний ринок, плюралістичне інформаційне поле, громадянське суспільство.*

The article is devoted to the actual problems of the mass media market in the context of challenges for transit society. The author focuses on the modernization of the classic model of public administration in terms of strengthening of the role of mass communication as a factor that harmonizes relations between society and government.

Keywords: *Freedom of Speech, National Identity, Information Sovereignty, Mass Media Market, Pluralistic Information Field, Civil Society.*

* Стаття написана автором у жовтні 2012 року, але сьогодні вона звучить не менш актуально, а висновки, зроблені автором, підтверджують його великі прогностичні здібності.

У сьогоднішніх умовах інформаційно-глобалістичних викликів характеристики нації, як основи гуманітарно-культурного простору цивілізації, набувають особливої актуальності. Мова, традиції, звички, самобутність – своєрідні символи та коди, що зберігають історичну пам'ять, з одного боку, а з іншого, – це могутній духовний ресурс для формування стійкої особистості – носія моральних, патріотичних, державницьких ідеалів. Очевидно для всіх – безлика держава не має перспективи посісти достойне місце в шляхетному європейському домі. Для України настає черговий момент істини вибору шляхів подальшого поступу, і своєрідним барометром нашої готовності рухатися у відповідному цивілізаційному напрямку постає характеристика національного інформаційного поля. За свою скромну двадцятилітню історію незалежності ми продемонстрували неймовірні кульбіти інформаційної політики – від жорстокого регулювання до фактичного самоусунення держави щодо проблеми вітчизняних ЗМІ, від умовно рівних правил гри на ринку інформаційних послуг до відкритого лобіювання владою окремих політико-олігархічних груп, від скромного позиціонування національних інформаційних інтересів до реальної втрати інформаційного суверенітету.Отже, перезавантаження, переорієнтація чи перерозподіл інформаційного поля по-українськи.

Перше. З одного боку, риторика про транспарентність влади, ухвалення закону про доступ до публічної інформації відповідно до європейських норм, а з другого, – не забезпечене конституційне право громадян на одержання інформації як у фізичному, так і у змістовному сенсі. Доставка поштою двічі на тиждень газет у багатьох регіонах країни нівелює саму суть періодичних видань, а програмна політика більшості телерадіокомпаній не просто не задовольняє художньо-естетичні смаки аудиторії, а спрямована переважно на апеляцію до біологічних інстинктів, продукування примітивних стереотипів споживання інформаційного продукту. Ми вже забули про існування в ефірі дитячих, освітніх, культурологічних передач, на газетно-журнальному ринку зникає україномовний сегмент. За даними Книжкової палати України, загальний річний тираж україномовних газет за роки незалежності зменшився фактично удвічі, а тираж газет російською мовою навпаки – збільшився у півтора рази. Сьогодні українською мовою видається половина від загальної кількості назв газет і лише третина від загального тиражу. Ще гірша ситуація в журнальному сегменті періодики. За останні двадцять років частка річного накладу україномовних видань зменшилася з 70% до 10%, а російськомовних – зросла з 18% до 90%. Втрачає здобуті рубежі й ресурсну базу видавнича галузь України, за кількістю виданих книг на душу населення ми посідаємо останнє місце в Європі. Водночас, за підрахунками фахівців, російська частка (часто-густо нелегальна) становить до 80% видань, що реалізуються в Україні. І, зрозуміло, такі видання не ставлять за мету пропагувати чи обстоювати українське. А якщо додати, що державне телебачення перестало бути українським у змістовному наповненні, Українське радіо лише за останній рік на третину скоротило обсяг поширення своїх програм, висновок напрошується сумний – йдемо в пітьму.

Державні інституції мовчки благословляють такі тенденції, – значить, або не розуміють, що коїться у власному домі, або злочинно потурають такій політиці.

Друге. Проблема вільної журналістики, свобода слова – це очевидні для всіх параметри побудови справжнього, а не декоративного демократичного суспільства. У цьому зв'язку Україна – це феноменальне явище. З одного боку, більше 90% інформаційного ресурсу країни належить не державним, а приватним телерадіокомпаніям, практично весь газетно-журнальний ринок так само у приватних руках. А з другого боку, – за різними міжнародними експертними оцінками ми з кожним роком опускаємося все нижче в рейтингах свободи слова. Це класична модель проникнення приватного капіталу, який належить кільком олігархічним групам, у сферу державних інтересів через привласнення інформаційного ринку. Це ще один виклик національній безпеці і, зрозуміло, що в даному випадку демократичні цінності опиняються під загрозою, а перспектива побудови громадянського суспільства стає проблематичною. На цьому фоні мають бутафорний вигляд громадські, гуманітарні ради, міжвідомчі комісії, що створені біля вищих ешелонів влади і які повинні гарантувати утвердження свободи слова. І смішно, і сумно. Не в комісіях будують демократію, а через громадянське суспільство, яке виростає на потужному духовному національному енергетичному полі, через механізм прозорості влади, соціального партнерства, поваги до особистості, верховенства права.

Сьогоднішні керманичі держави повинні зрозуміти, що головна проблема неуспішності правильних соціально-економічних реформ не в економічній площині, а в світоглядно-духовній, в пошуках довіри, взаєморозуміння та взаємоповаги. Такі непрості компроміси варто вибудовувати не з допомогою порад іноземних прибульців, а через свою національно-історичну кореневу систему, майданчиком дискусій для формування об'єднавчих ідей повинні бути громадські інституції, зокрема, ті, що об'єднують творчих працівників, інтелігенцію. Це, а не провокаційні заяви чиновників про недоцільність існування таких громадських об'єднань, як Національні спілки журналістів та письменників, може стати передумовою національного круглого столу, запорукою громадянського суспільства.

Третє. Державна інформаційна політика – це передовсім національна інформаційна самодостатність і можливість реагувати мобільно та наступально як на внутрішні соціально-економічні виклики, так і на зовнішні загрози різноманітного характеру. Останніми роками нарешті обережно заговорили щодо визначення важливих напрямів національної інформаційної політики, які повинні бути в одному ряду пріоритетів поруч з економічною, оборонною, екологічною сферами. Це з одного боку, а з другого, – така надважлива сфера, як зв'язок, уже практично повністю в руках іноземних власників, для яких українські інтереси ніколи не будуть першочерговими. А як держава за таких умов забезпечуватиме, зокрема, мовлення при надзвичайних ситуаціях – сказати важко. Фактично єдиною в державі соціальною мережею радіомовлення залишається проводове радіо, незважаючи на його архаїчний технічний стан, але після того, як офіс власників «Укртелекому» після його приватизації опинився за кордоном, добрий порадник, співбесідник для мільйонів наших громадян, славний «брехунець», скоро відійде в минуле, держава втрачає унікальний інструмент комунікації з суспільством, а мільйони громадян – право на одержання інформації.

Маємо ще один крок на шляху знищення державного радіомовлення. Останнім часом робиться це системно й методично: через катастрофічне звуження присутності в довго- та середньохвильовому діапазоні, неможливість проникнення до «FM» частот завдяки «правильній» політиці Нацради з питань телебачення та радіомовлення, фактичне

знищення іномовлення – унікальної школи національної журналістики та єдиної пропагандистської інституції держави у міжнародному ефірі. Власне, через його ідеологічну українськість вбивають державне радіо з усталеними стандартами, глибокою національною філософією та перелаштовують на примітивний балаганчик.

Про яку інформаційну самодостатність можна говорити, якщо в кабельних пакетах операторів телебачення, які фактично доступні по усій країні, знаходиться по кілька іноземних каналів, що мають відверте антиукраїнське спрямування. В нашій власній інформаційній оселі господарями себе почувають зарубіжні мовники, особливо сусідніх країн, прикордонні райони ними вже давно просто окуповані. Натомість наша присутність за межами держави катастрофічно звужується. А коли щодо перспектив державного іномовлення керівництвом Національної радіокомпанії України висловлюються думки про потрібність взагалі такої інституції, яка ними трактується як незрозумілий бізнес-проект, тоді ймовірність наших перемог у наступних інформаційних війнах просто нульова. Знущанням над здоровим глуздом звучать рапорти високих чиновників про відкриття української редакції «Euro news» як прориву у світовій інформаційній павутині, небувалого успіху державної інформаційної політики. Це ненормально, коли приватна іноземна компанія сумнівного походження репрезентує національні інтереси суверенної держави. Хіба можна уявити собі ситуацію, аби, приміром, Росія виділила гроші американцям на відкриття у Вашингтоні російської редакції, яка в перспективі працюватиме проти Кремля? Звичайно, що це абсурд, але Україна примітна своєю винятковістю, і в результаті МЗС, Держкомтелерадіо не помічають дивної угоди, яку з української сторони благословляє міністр уряду, в державний бюджет закладаються кошти на реалізацію такої принизливої міжнародної корупційної оборудки. Це не лише послаблення інформаційного суверенітету, оскільки ці кошти можна було використати для розвитку національного інформаційного ресурсу, але й вияв професійної непридатності одних чиновників та відчуття безкарності інших.

Четверте. Починає втрачати свою актуальність тема суспільного телерадіомовлення, власне не сама ідея такого феномена соціальної комунікації, а розуміння того, що в українських реаліях суспільне мовлення, його перспектива, на жаль, це вже не пріоритетний проект для громадянського суспільства. Кільканадцять варіантів його впровадження за останнє десятиліття виявились безрезультатними, хоча всі завжди були «за». Нова влада рішуче заявила про готовність реалізувати ідею суспільного мовлення. Створюється чергова робоча група, до обговорення залучається громадськість на місцях, з'являються нові законопроекти, оголошують дату початку нової ери вітчизняного телебачення та радіомовлення, але віз і нині там. Очевидним є незаперечний факт – після довгоочікуваної появи українське суспільне телебачення та радіомовлення буде унікальним по своїй неповноцінності в Європі. Якщо у країнах усталеної європейської демократії громадське мовлення займає в загальному інформаційному просторі сегмент 20–30%, то наше державне мовлення, на базі якого буде формуватися громадське, опинилося на задвірках інформаційного поля зі скромною часткою в межах п'яти відсотків, і ця цифра дедалі зменшується. При такому ненормальному інформаційно-частотному дисбалансі суспільний мовник приречений бути аутсайдером на ринку інформаційних послуг. Стає зрозуміло, що для багатьох саме й потрібна така модель формування вітчизняного теле- і радіопростору.

Вже вкотре виникає в нашій сучасній історії резонне запитання до вищих органів влади: чиї інтереси вони представляють? Чому інформаційно-частотний ресурс, що Богом та природою створений для всього народу, і який наразі варто в Україні прирівняти на законодавчому рівні до феномена природних ресурсів, нахабно і цинічно привласнює купка олігархів, чому державні мовники десятками років беруть участь у безсоромних конкурсах на отримання частот і прогнозовано їх програють?

П'яте. Торік Національна рада з питань телебачення і радіомовлення скасувала всі свої рішення щодо впровадження цифрового мовлення і започаткувала нову добу технологічної революції. Якби не глузували песимісти, але сьогодні вже існують провайдери цифрової мережі, повністю заповнені 4 мультиплекси, і навіть «мовлення» в них, якого, щоправда, ніхто не бачить, але, якщо вірити авторам проекту, – існує. Так само можна говорити і про «відкриття» вторинного ринку цифрових ліцензій, коли компанії-переможниці переходять від одних власників до інших. Отже, світле майбутнє українського цифрового мовлення настає. Це погляд з одного боку. А з другого, – експерти говорять про те, що в результаті запровадження такого плану цифрового телебачення аудиторія скоротиться, на жаль, саме за рахунок людей найменш соціально захищених, які приймають телевізійний сигнал не через супутник, кабельних операторів, а з ефіру – таких в Україні близько 30%. Причина як технічна (цифровим сигналом не покривається вся країна), так і матеріальна, адже перехід на цифру – доволі дороге задоволення. Аналітики твердять, що програма цифрового телебачення – це грандіозний приватний фінансовий проект, що здійснюється за рахунок держави, яка всіляко сприяє її авторам, надає передавальні засоби, виділяє гроші для закупівлі приймачів, аби цей проект зажив і став незабаром вигідною комерційною пропозицією. До цих епохальних планів не потрапило радіомовлення, відповідь очевидна – немає комерційної мотивації.

Відтак, виникає багато запитань на фоні бравурної риторики влади щодо запровадження цифрового телебачення. Хіба це не загроза інформаційному суверенітету, коли приватна компанія, яка невідомо в чиїх руках завтра опиниться, стає монопольним оператором зв'язку в такій надважливій сфері інформаційної політики, як телебачення.

Шосте. З одного боку, влада говорить про збереження та пошанування духовної спадщини усіх націй та народностей, що проживають в Україні, а з другого, – провладна більшість під акомпанемент вбивчих антиукраїнських аргументів ухвалює закон, яким скасовує квоти на українську музику та удвічі зменшує норму виробництва національного аудіовізуального продукту. З огляду на різні обставини цей закон не набуває чинності, але сам факт його винесення, обговорення та прийняття наводить на сумні роздуми. Власне, і закон в нинішніх умовах, мабуть, вже не потрібний, оскільки навіть побіжно переглянувши цього року різдвяно-новорічний та передвеликодній ефір, можна говорити про торжество ідеї «единого русского мира». Так звані телевізійні мегаканали, що брутально захопили практично весь національний ресурс, транслюють усі підряд московські програми без будь-якої редакції, зі здравицями та віншуваннями за процвітання сусідньої держави.

Відтак, ідея скасування квот – це для закріплення перемоги, як контрольний постріл в голову українській культурі,

національній пам'яті; достойні нащадки валуєвської доби утверджують ідею малоросійщини в умовах незалежної держави України. Історія зі сумнозвісним законом мала продовження доволі знакове, симптоматичне. Лобісти цього антиукраїнського документа по-фарисейськи пропонують ще й інший законопроект, який би звільнив від оподаткування та зборів за користування радіочастотним ресурсом україномовні компанії. Але так захищають культурне середовище національних меншин, коли йдеться про класичні етнічні радіостанції. Шановні панове! Нас, українців, багатомільйонний народ, на нашій землі заганяють в гетто, хочуть прирівняти до ескімосів у США, аборигенів у Австралії, індіанців у Канаді, яких захищають від духовного та фізичного вимирання в такий спосіб. Нас колонізовано чи окуповано? Після ухвалення так званого мовного закону, що фактично поділив країну, це запитання набуває особливої гостроти.

Наміри щодо повалення конституційного ладу суворо караються законом, а хіба не такий самий злочин перетворювати думаючих людей на бездуховний натовп, яким легко управляти сьогодні, але про перспективу конкурентної модерної країни в такому випадку варто забути назавжди.

В умовах глобальних інформаційних викликів проблема збереження національних традицій, духу, світоглядних переконань, що становлять базові характеристики для цивілізаційного поступу, набули планетарного значення. Для України з її родовими плямами пострадянської доби це особливо актуально, і більше ніж двадцятилітній період незалежності ще активніше у цьому переконав. Наша унікальність полягає в тім, що до сьогодні немає розуміння в осмисленні власних історичних процесів, питання мови розглядається виключно в політичному контексті, релігійні проблеми остаточно розхитують тонкий соціально-політичний баланс у суспільстві. Все розвивається ніби стихійно, але час від часу видніються руки маніпуляторів, що працюють за малоросійським сценарієм. Один відомий у минулому публіцист, який після Чорнобильської катастрофи раптово полишив неньку-Україну і опинився в Москві на посаді головного редактора популярного тижневика, розмірковуючи над проблемами української історії, дошкульно-глузливо ставить в один ряд «героїв-невдах» – Щорса, Махна, Бандеру, Шухевича. Сьогодні ця людина почала з'являтися на телебаченні разом з президентом країни у програмі відвертих бесід. Яку місію виконує цей пан зі своїм іронічно-зверхнім ставленням до пам'яті України? Думаю, не патріотичну.

На приватних телерадіоканалах, які працюють у національному ефірі на частотах, що належать українському народові, знівечено, практично випалено український дух, панує усе чуже, агресивне, в естетичному плані примітивне. Про формування яких цінностей можна говорити, коли на Українському радіо фактично легалізовано двомовність, чого не було за радянських часів, а тим часом авторські програми лауреатів Шевченківської премії, які формують високі національно-духовні ідеали вилучені з ефіру як неформатні?

Свою зловісну антиукраїнську місію виконують російські остарбайтери, що заполонили наш ефір, який перетворився на прохідний двір, лавиною своїх, так званих, авторських програм, адаптованих до малоросів. Більш витончено працюють іноземні ведучі в політичних програмах, ток-шоу, де українська нація постає в образі невдахи, без своїх символів, героїв, національної пам'яті, а сучасна держава з горе-політиками, як випадкове утворення без історичної перспективи. Замість того, аби консолідувати націю в непростий час трансформаційних перетворень, український ефір формує у суспільній свідомості стереотипи відчаю, зневіри, розпачу. Відповідь – без коментарів.

Після більше ніж двадцяти років незалежності державне телебачення набуло неофіційного статусу «так званого українського». За ціннісними характеристиками, які продукує Національна телекомпанія, українцям варто готуватися до переселення в резервації, про що пише і застерігає відомий український письменник та громадський діяч Ю. Щербак. Якщо у рейтинговий вечірній час державний канал втовкмачує в мізки нації стандарти життя за боями без правил, можливо, тоді це і є норми, за якими повинно жити суспільство.

Чому така сумна перспектива? Пояснення ніби на поверхні – відсутність чіткої та зрозумілої національної інформаційної політики, яка гарантувала би права громадян на одержання інформації, свободу слова, сформувала державницькі стереотипи патріотично налаштованої, соціально-спрямованої особистості, комерціалізація ефірного простору кількома партійно-олігархічними кланами, які через маніпулятивні механізми продукують безлику біомасу космополітичного «насєлєнія».

Сьоме. З одного боку, всі говорять, що професіонали врятують країну, в з іншого, – панує дрімуча неосвіченість багатьох очільників національного телерадіопростору. Домінує головний принцип – відданість владі, в результаті чого люди фахові, досвідченні, порядні, патріотичні оголошені ледве не ворогами народу, а неофіти формують інформаційну політику держави, не знаючи історії цієї країни, не розуміючи культури, духу традицій народу. Багато сьогодні нарікають на випускників факультетів журналістики, рівень їхньої професійної підготовки, готовність працювати в умовах реального інформаційного суспільства. Часто такі претензії виправдані, та й самих закладів, а їх близько півсотні, що займаються підготовкою працівників медіа сфери, забагато – наукова, навчально-методична база більшості з них слабенька. Проте головна причина в іншому – держава виробляє такий алгоритм інформаційної політики, що нівелює базові стандарти журналістики як унікального феномена громадянського суспільства. Занурившись у жорстоку дійсність, вчорашні випускники ВНЗ розуміють лише як теоретичні поняття принципи свободи слова, прозорості влади, плюралізму інформаційного поля, а функції консолідації нації на патріотичних засадах, формування високих духовних ідеалів як міфічні заклики університетських викладачів-романтиків. В реальному житті все набагато прагматичніше – вірно служити хазяїнові і заробляти гроші будь-якими засобами.

На жаль, держава приймає такі тубільні правила гри, а тому й керують національним телебаченням, так звані «менеджери» – пройдисвіти без знань і дипломів, люди, які не розуміють української мови. Спробуйте це пояснити в Польщі, Чехії, Румунії, – не зможете. За останні роки Україна не побачила жодного програмного матеріалу бодай би у вигляді газетної статті, який би засвідчив доктринальний характер мислення когось із управлінців національної медіа-сфери.

У нинішніх умовах інформаційно-глобалістичних трансформацій видозмінюється ідея Макіавеллі щодо системи державного управління, зокрема, в частині розподілу влади дискутується інформаційно-контрольна функція як атрибут громадянського суспільства і, звісно, що соціальна місія медіа у цьому зв'язку набуває особливого характеру. У мене є великі сумніви, що сьогоднішні чиновники від влади, які

опікуються інформаційною політикою, здатні осилити ці виклики в контексті модернізації суспільних процесів України та її європейської історичної перспективи.

Отже, вкотре про наболіле, про що не можна мовчати у царині інформаційної сфери, аби не стати в європейському домі вічним аутсайдером цивілізаційних змагань:

– байдужість до проблем інформаційної сфери, лобіювання інтересів олігархічних кланів, кризові явища, що загострились в останні роки, зумовили звуження сегменту інформаційної продукції та послуг вітчизняних виробників у загальній структурі українського інформаційного ринку, падіння накладів друкованих видань, витіснення з національного телерадіопростору продукції власне українських телерадіовиробників, стагнацію базових інформаційних ресурсів, відставання в опануванні сучасних інформаційних технологій, що становить реальну загрозу національній безпеці Україні;

– відсутність системної державної політики в інформаційній сфері, гальмування вирішення актуальних інформаційних проблем, невчасне й неадекватне реагування на інформаційні загрози зумовили узалежнення національного інформаційного простору України від сторонніх чинників, посилення інформаційного впливу на Україну інших держав та міжнародних структур, що становить загрозу інформаційним правам та інтересам громадян України та українського суспільства в цілому, праву на отримання об'єктивної, повної та достовірної інформації;

– незахищеність національного інформаційного простору від зовнішніх впливів робить його особливо вразливим в умовах реальних інформаційних війн, які ми неодноразово програвали в минулому і приречені програвати в майбутньому, якщо держава не виробить дієвого механізму захисту і протидії. Зокрема, йдеться про створення механізму недопущення монополізації медійних ринків як нерезидентами, так і доморощеними медіа-магнатами, що яскраво проявляється в нинішніх умовах;

– необхідною умовою розвитку демократичного суспільства є свобода слова, право на отримання, зберігання, використання та поширення інформації. В Україні спостерігаються тенденції до згортання інформаційних демократичних свобод, що проявляється в монополізації економічно-олігархічними структурами сегментів інформаційного простору, обмеженні доступу журналістів до висвітлення тих чи інших подій, дозуванні офіційної чи замовчуванні суспільно значущої інформації, використання незаконних, в тому числі й силових, засобів впливу на ЗМК та їх працівників;

– привнесення у медійну сферу нефаховості, непродумана, волюнтаристська кадрова політика державних управлінців в інформаційній сфері призводить до зниження рівня професійності українських мас-медіа, конкурентності національного інформаційного продукту, власне до деукраїнізації національного інформаційного простору, що загрожує справжнім державним інтересам в інформаційній сфері;

– неналежним залишається стан комунікаційних відносин влади і громадських інституцій, суспільства в цілому, причинами чого є відсутність розуміння державними чиновниками важливості суспільного діалогу, пошуку спільних рішень для суспільного блага та забезпечення суспільних інтересів, побудові громадянського суспільства. Ігнорування важливості суспільної комунікації поглиблює розмежування в суспільстві, насамперед, – між владою та громадянами України;

– змістовний фактор, ціннісно-нормативна база національного інформаційного поля – одні з вирішальних чинників формування світоглядних настанов, національно-патріотичних переконань. На жаль, український медіа-ресурс за роки незалежності не став інструментом державотворчим, націєоб'єднуючим, фактором духовного очищення та суспільної злагоди, а перетворився на банальне гендлярське поле і став ще одним елементом загрози інформаційному суверенітету. Українське законодавство у сфері ЗМК успішно сприяло цьому – агресивна комерціалізація, своєрідні правила гри на ринку інформаційних послуг, нехтування конституційними правами громадян на одержання інформації взяли гору над розумною протекціоністською державною політикою.

І знову говоримо про пріоритети, які б забезпечили вільне та незалежне функціонування ЗМК, національних інформаційних ресурсів, інформаційних прав та свобод, що мають стати засадничими принципами у формуванні державної інформаційної політики. Про що йтиметься передусім:

– створення єдиного державного органу влади щодо формування та регулювання національної інформаційної політики на базі демократичних стандартів з можливостями вироблення та впровадження високих технологій в інформаційній сфері, що гарантуватиме умови для безумовного забезпечення інформаційних прав і свобод, вільного поширення інформації у суспільстві;

– у рамках програми гуманітарного розвитку створення державної цільової програми протекціоністських заходів підтримки національних виробників інформаційної теле-, радіо- та друкованої продукції. Посилення державної, національної та регіональної політики в напрямку безумовного забезпечення державного статусу української мови, її розвитку, як умови української державності, з урахуванням мовних потреб та інтересів національних меншин;

– необхідність подальшого реформування рудиментної системи державних та комунальних друкованих ЗМІ. Законодавче унормування питання повинне сприяти становленню незалежних мас-медіа, передбачити пріоритетне врахування інтересів (у тому числі майнових) редакційних колективів нинішніх державних та комунальних ЗМІ;

– законодавче унормування інформаційно-частотного ресурсу як національного феномена поруч з іншими національними стратегічними ресурсами – надрами, землею, водою, повітрям, що мінімізує його агресивний грабунок та стане запорукою національної безпеки;

– завершення у стислі терміни створення Суспільного телебачення та радіо на засадах міжнародного досвіду та реалій українського інформаційного простору, що передбачають зміни доктринального характеру розвитку медіасфери, виходячи з державних пріоритетів;

– ухвалення закону України про цифрове мовлення з урахуванням національних інтересів, чітким окресленням вимог до змістово-творчої концепції мовників, які мають передбачати захист національно-духовних цінностей;

– уведення в правове поле діяльності новітніх засобів масової інформації, Інтернет- та інших електронних видань, надання їм відповідного правового статусу;

– внесення необхідних змін у законодавство щодо правового унормування взаємовідносин між редакційними колективами та власниками/засновниками засобів масової комунікації, зокрема, щодо вироблення та практики реалізації редакційної політики, створення умов для рівних можли-

востей державного соціального захисту і прав журналістів незалежно від форми власності ЗМК;

– підтримка громадських організацій інформаційної сфери, введення інституту їхнього офіційного представництва у центральних органах влади, що відповідатиме демократичним стандартам формування громадянського суспільства;

– моніторинг звернень професійних журналістських, наукових та інших професійних організацій з проблем інформаційної сфери та контроль за реагуванням на них, що забезпечить налагодження соціального партнерства між медіа та владою;

– вивчення, аналіз і прогноз актуальних проблем інформаційного простору через створення цільових наукових груп із залученням фахівців інформаційної сфери та науковців вищої школи;

– вдосконалення політики кадрового забезпечення засобів масової інформації, що перебувають у сфері управління державою, з урахуванням достатності фахової підготовки претендентів на керівні посади та думки професійних журналістських організацій;

– створення в Україні розгалуженої просвітницької мережі медіа-освіти для підняття рівня медіа-культури громадян України.

Один із засновників Франкфуртської філософської школи Юрген Габермас ставить рівень цивілізованості в залежність від характеристики комунікативних відносин. Якщо Україна опанує цей феномен соціальних зв'язків, тоді з'явиться у нас шанс достойної історичної перспективи в цивілізаційному просторі.

1. *Бондар Ю.* Національний інформаційний простір новітньої України: становлення та функціонування в процесі політичної трансформації суспільства: Монографія / Ю. Бондар. – К.: МАУП, 2007. – 184 с. **2**. *Габермас Ю.* Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство / Пер. з нім. А. Онишко / Ю. Габермас. – Львів: Літопис, 2000. – 320 с. **3**. *Різун В. В.* Маси. Тексти лекцій / В. В. Різун. – Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. – 116 с. **4**. *Почепцов Г. Г.* Информационные войны / Г. Г. Почепцов. – М.: Рефл-бук, К.: Ваклер, 2001. – 573 с. **5**. *Щербак Ю. М.* Час смертохристів: Міражі 2077 року / Ю. М. Щербак. – К.: Ярославів Вал, 2011. – 480 с.

УДК 316.4.063:159.923.322.94(477)

Олег Огірко

Роль Церкви у збереженні національної ідентичності

У статті розглядаються богословські і соціальні аспекти розуміння Церкви та її роль в утвердженні національної ідентичності й духовності.

Ключові слова: *Церква, християнство, національна ідентичність.*

In the article theological and social aspects of understanding of the role of Church in strengthening of national identity and spirituality are examined.

Keywords: *Church, Christianity, National Identity.*

Духовні, соціально-економічні та політичні перетворення в українському суспільстві, спрямовані на розбудову та утвердження власної державності, потребують активної участі в них не тільки державних інститутів і політичних партій, а й найрізноманітніших громадських організацій та об'єднань. Важливим чинником процесу перетворень виступає Церква. Вона хоч і відокремлена від держави, але не відокремлена від суспільства.

В умовах ідеологізації, штучних адміністративних перепон та відсутності реальної свободи совісті в колишньому радянському суспільстві поставлену проблему не вивчали. Іноді органи державної влади вдавалися до протизаконних акцій і дій стосовно релігії, Церкви й віруючих. Будь-які публікації, що об'єктивно висвітлювали роль і місце Церкви в суспільно-політичному житті, були заборонені. Тільки внаслідок загальної демократизації суспільства з'явилися можливості об'єктивного висвітлення цієї проблеми.

Відомо, що поняття «церква» переважно використовується у двох тлумаченнях: 1) релігійна організація духівництва й віруючих, об'єднана спільністю вірувань та обрядовості; 2) будівля, в якій відбувається християнське богослужіння. Але церква – це також і спільнота християн, які вірять у Бога у Пресвятій Трійці та приймають у житті сім Святих Таїнств. Вчення про Церкву зветься еклезіологія (від грецького слова «еклезія»), а вчення про Святі Тайни – сакраментологія (із латинської мови сакрамент – таїнство, присяга) [1, с. 27]. Церква – це люд Божий, а держава складається із цього самого люду. Як писав відомий український педагог Юліян Дзерович (1871–1943), «є три чинники виховання: сім'я, Церква й держава. Сім'я здійснює індивідуальне виховання, Церква – моральне і релігійне виховання, а держава, зокрема, школа – національне й громадянське. Сім'я реалізує таке виховання за природним правом, Церква – за Божим, а держава – за історичним правом» [3]. Славетний український педагог Григорій Ващенко (1878–1967) закликав виховувати молодь у вірності Богові, Україні й народові. Сучасні роздуми про помісну церкву приводять до її розуміння як Духовного Дому для її вірян.

Церква – це також і таїнство. «Еклесіа» – так грецькою звучить українське слово Церква – це братерське духовне сопричастя, а також і видима інституція (товариство всіх вірних у всьому світі), заснована Ісусом Христом, щоб продовжувати Його апостольську і Спасительську діяльність між народами, як Він повелів Апостолам перед Своїм Вознесінням: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: христячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа, навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав. Отож я з вами по всі дні аж до кінця віку» (Мт. 28, 19–20). Церква не є місцем, де кожен перебуває окремо і самостійно здобуває спасіння. Вона також не є засобом індивідуального освячення. Церква – це вибраний народ, спільнота людей, якій Бог дарує спасіння. Тож і людина є не тільки індивідом, окремим представником людства. Людина, а отже, кожен з нас, це – особа, покликана до спілкування з іншими, до обміну та єдності з ними, – до сопричастя з іншими людьми та Особами Пресвятої Трійці. Ми стаємо людьми тоді, коли спілкуємося і даруємо себе одне одному [1, с. 143].

Єство Церкви просякло цим Христовим посланням. Він її уповноважив силою своїх слів, і це послання Церкви Ісусом